

MIEJSCA PAMIĘCI

Piotrków Trybunalski

Zamek z Muzeum

MUZEUM

w Piotrkowie Trybunalskim

Godziny otwarcia:

wtorek	10-18
środa	10-18
czwartek	10-18
piątek	10-18
sobota	10-18
niedziela	10-18

z wyjątkiem poniedziałków
i dni świątecznych

Historia Zamku w Piotrkowie Trybunalskim

Zamek królewski, przez znawców i badaczy często określany mianem pałacu wieżowego lub też wieży mieszkalnej, powstał w latach 1511-1519 na zlecenie Zygmunta Starego. Budowę siedziby królewskiej zlecono muratorowi władcy - Benedyktowi Sandomierzaninowi. Wieża składa się z trzech pięter, jej podwaliny stanowi wysokie podpiwniczenie wykonane z kamienia polnego oraz cegły gotyckiej. Każde piętro jest wyższe od poprzedniego natomiast jego mury stają się cieńsze, a okna większe i wyższe. Budynek łączy w sobie elementy renesansowe - stropy, okna, portale, jak również rozwiązania architektoniczne charakterystyczne dla stylu gotyckiego - technologia budowy. Najniższa część budynku była przeznaczona na skarbiec, archiwum oraz loch. Parter oraz pierwsze piętro budynku miały jednakowy rozkład pomieszczeń - w części północno-wschodniej znajdowała się klatka schodowa, natomiast zachodnie pomieszczenia były przeznaczone na cele mieszkalne. Na pierwszym piętrze mieszkał król, niżej - na parterze znajdowały się pomieszczenia przeznaczone dla dworzan. Najwyższe piętro zamku - określanego tym mianem przez piotrkowian, mieściło sale reprezentacyjne władcy. Po przeniesieniu sejmów do Warszawy zamek stał się siedzibą starostów piotrkowskich, zniszczony podczas najazdu szwedzkiego w XVII w., został następnie odbudowany przez starostę Michała Warszyckiego. W okresie zaborów budynek systematycznie niszczał, stając się miejscem zamieszkania dla miejskiej biedoty. Ze względu na fatalny stan techniczny budowli postanowiono ją zburzyć, jednak protesty uczonych z Akademii Umiejętności sprawiły, że porzeczono jedynie na rozbiórze II piętra, co nastąpiło w roku 1869. Budynek następnie przekształcono w wojskową kancelarię i cerkiew. Funkcje te piotrkowski zamek pełnił do wybuchu I wojny światowej. W sierpniu 1918 roku okupacyjne władze austriackie zdecydowały o przekazaniu budynku Polakom Towarzystwu Krajoznawczemu. Decyzję tę potwierdziły władze odrodzonego państwa polskiego. Przekazanie zamku na potrzeby Muzeum wiązało się z koniecznością przeprowadzenia prac remontowych - trwały one do roku 1922. Oficjalne otwarcie Muzeum Krajoznawczego Ziemi Piotrkowskiej nastąpiło 15 października 1922 roku. Od tego momentu datuje się również historia zamku jako instytucji muzealnej. Kolejne prace, tym razem mające na celu odbudowę drugiego piętra budynku trwały od roku 1963 do 1969. W 2014 roku uzupełniono część elementów renesansowych gzymsów i parapetów okiennych, skutych jeszcze na początku XX wieku.

ZAMEK

Zamek - widok z drugiej połowy XV. Fragment szkicu z rysunku Dahlberga z roku 1857, wg dzieła S. Pułendoja, De rebus a Carolo Gustavo Sueciae regia gestis, 1697.

Zamek - widok od wschodniej strony. Fragment drzeworytu wg rys. Nisefa Polkowskiego, „Tygodnik Ilustrowany” 1861, nr 75.

Zdjęcie zamku po pożarze w roku 1865. Fot. G. A. Kuhne.

Rycina zamku zamieszczona w czasopiśmie „Kłosy” 1868, nr 171.

Zamek przekształcony w serwis pocztowy. Pocztówka.

Zamek w okresie międzywojennym.

Zamek królewski, przez znawców i badaczy często określany mianem pałacu wieżowego, lub też wieży mieszkalnej powstał w latach 1511-1519 na zlecenie Zygmunta Starego. Budowę siedziby królewskiej powierzono muratorowi władcy - Benedyktowi Sandomierzaninowi.

Wieża składa się z trzech pięter, jej podwaliny stanowią wysokie podpiwniczenie wykonane z kamienia polnego oraz cegły gotyckiej. Każde piętro jest wyższe od poprzedniego natomiast jego mury stają się cieńsze a okna większe i wyższe. Budynek łączy w sobie elementy renesansowe - stropy, okna, portale, jak również rozwiązania architektoniczne charakterystyczne dla stylu gotyckiego - technologia budowy.

Najniższa część budynku była początkowo przeznaczona na skarbiec, archiwum oraz loch. Parter oraz pierwsze piętro budynku miały jednakowy rozkład pomieszczeń - w części północno-wschodniej znajdowała się klatka schodowa, natomiast zachodnie pomieszczenia były przeznaczone na cele mieszkalne. Na pierwszym piętrze mieszkał król, niżej - na parterze znajdowały się pomieszczenia przeznaczone dla dworzan. Najwyższe piętro zamku - określanego tym mianem przez piotrkowian, mieściło sale reprezentacyjne władcy.

Po przeniesieniu sejmów do Warszawy zamek stał się siedzibą starostów piotrkowskich, zniszczony podczas najazdu szwedzkiego w XVII wieku, został następnie odbudowany przez starostę Michała Warszackiego. W okresie zaborów budynek systematycznie niszczył, stając się miejscem zamieszkania dla miejskiej biedoty. Ze względu na fatalny stan techniczny budowli a także pożar, który w roku 1865 uszkodził znaczną część budynku, postanowiono go zburzyć, jednak protesty uczonych sprawiły, że poprzestano jedynie na rozbiorce drugiego piętra, co nastąpiło w roku 1869. Budynek następnie przekształcono w wojskową kancelarię i cerkiew. Funkcje te piotrkowski zamek pełnił do wybuchu I wojny światowej. W sierpniu 1918 roku okupacyjne władze austriackie formalnie przekazały budynek Polskiemu Towarzystwu Krajoznawczemu. Decyzję tę potwierdziły władze odrodzonego państwa polskiego w dniu 18 listopada 1919 roku. Przekazanie zamku na potrzeby Muzeum wiązało się z koniecznością przeprowadzenia prac remontowych - trwały one do roku 1922.

Otwarcie Muzeum Krajoznawczego Ziemi Piotrkowskiej nastąpiło 15 października 1922 roku. Od tego momentu datuje się również historia zamku jako instytucji muzealnej. Kolejne prace, tym razem mające na celu odbudowę drugiego piętra budynku trwały od roku 1963 do 1969. W 2014 roku uzupełniono część elementów renesansowych - gzymsów i parapetów okiennych, skutych jeszcze na początku XX wieku.

por.:
Częstochowa, Jasna Góra - [Sala Rycerska](#)
w której znajduje się Spis królów Polski,
sięgając na okres przed Mieszkiem I

1.
BOLESŁAW I zwany Chrobry, pierwszy Król Polski, Mąż i Górcza od generalnie takich samych znaków w herbach. Złoty roku Roku 350. Lry. Chrobry...

10.
BOLESŁAW I w złoty roku Roku 350. Lry. Chrobry...
 Opis: ten król polski, pierwszy król Polski, Mąż i Górcza od generalnie takich samych znaków w herbach. Złoty roku Roku 350. Lry. Chrobry...

6.
BOLESŁAW I zwany Chrobry, pierwszy Król Polski, Mąż i Górcza od generalnie takich samych znaków w herbach. Złoty roku Roku 350. Lry. Chrobry...

11.
BOLESŁAW I w złoty roku Roku 350. Lry. Chrobry...
 Opis: ten król polski, pierwszy król Polski, Mąż i Górcza od generalnie takich samych znaków w herbach. Złoty roku Roku 350. Lry. Chrobry...

12.
BOLESŁAW I zwany Chrobry, pierwszy Król Polski, Mąż i Górcza od generalnie takich samych znaków w herbach. Złoty roku Roku 350. Lry. Chrobry...

16.
BOLESŁAW I w złoty roku Roku 350. Lry. Chrobry...
 Opis: ten król polski, pierwszy król Polski, Mąż i Górcza od generalnie takich samych znaków w herbach. Złoty roku Roku 350. Lry. Chrobry...

LOKACJA MIASTA

Leszek Czarny - grafia Waltera S. Redibowatego (iluminacja publikacji)

XIII wiek w Polsce to czas rozbięcia dzielnicowego. Księstwa konsolidowały się wewnętrznie rozbudowując własną administrację i gospodarkę, co powodowało powstawanie większej liczby różnego rodzaju dokumentów dotyczących już nie tylko spraw najwyższej wsi państwowej, ale także drobnych spraw życia codziennego. Pojawiają się również pierwsze dokumenty związane z Piotrkowem - najstarsze z nich (1217 rok i 1222 rok) dotyczą sporów opata klasztoru cystersów w Sulejowie z poddanymi chłopami, kolejne (1233 rok, 1241 rok, 1262 rok) dotyczą zjazdów rycerstwa dzielnicowego.

1217 książę krakowski Leszek Biały rozsądza spór między opatem sulejowskim, a chłopami poddanymi, w dokumencie wymieniono jest nazwa Piotrków (Petreczow).

1222 książę krakowski Leszek Biały odbył sąd w Piotrkowie i zatwierdził nadanie przysiafców (poddanych) z Milejowa i Cieni klasztorowi sulejowskiemu

1233 książę krakowski i łęczycki Konrad Mazowiecki zwołał zjazd rycerstwa do Piotrkowa

1241 po najezdzie Tatarów książę Konrad Mazowiecki zwołał zjazd rycerstwa do Piotrkowa

1249 Ziemowit książę mazowiecki na zjeździe w Piotrkowie nadał dobra w Mogielnicy klasztorowi sulejowskiemu

1262 książę sieradzki Leszek Czarny zwołał dzielnicowy zjazd w Piotrkowie

1291 Władysław Łokietek książę kujawski i sieradzki zwołał do Piotrkowa zjazd rycerstwa sieradzkiego.

Powyższe wzmianki pozwalają przyjmować historykom, iż w wieku XIII Piotrków stanowił lokalny ośrodek zarządu gospodarczego władcy księżęcych był może z komorą celną oraz miejscem sporadycznych sądów księżęcych. Uważa się, że w drugiej połowie XIII wieku nastąpiła lokacja miasta, której dokonał książę Leszek Czarny lub Władysław Łokietek. Utworzony wtedy regularny układ urbanistyczny miasta - typowy dla tego okresu - utrzymał się w ogólnym zarysie do czasów obecnych. Miejsce lokacji - kraniec cypla otoczonego z trzech stron bagnistymi dolinami strumieni - było i natury obronne, a w wieku XIV otoczone zostało dodatkowo murami.

W ówczesnym podziale administracyjnym (dotyczący się powrotom Polski było to pogranicze kasztelanii rozpięskiej i wolskiej w obrębie księstwa sieradzkiego - późniejszej ziemi sieradzkiej) Nie wiemy, czy założyciel miasta kierował się przebiegiem szlaków komunikacyjnych czy innymi kryteriami, w każdym razie wybór był trafny, bo w kolejnych wiekach Piotrków z miejsca sporadycznych pobytów księcia stał się miejscem, gdzie rozstrzygały się najważniejsze sprawy ogólnokrajowe.

Władysław Łokietek - rytina na podstawie R.K. Frensch, Fortyfikacje miast polskich, rok wyd. 1799.

MIASTO LOKACYJNE

Plan rekonstrukcji układu przestrzennego Piotrkowa z pocz. XIV w. (zgodn. wg K. Głowackiego) - uwzględniono domniemany plan oraz ślady komunikacyjne w najbliższej okolicy miasta.

Mury obronne wsiół angielskich

Kościół św. Ducha - kościół fary angielskiej - rekonstrukcja i wiatki szkieletowe

W roku 1313 Piotrków był wspomniany jako ośrodek miejski. Świadczy o tym użycie określenia: *in nostra civitate Petricouensis*, które pojawiło się w dokumencie Władysława Łokietka zwalniającym poddanych opactwa sulejowskiego od cła i zezwalającym na handel solą, mięsem i suknem w Piotrkowie. Miasto w XIV wieku przejęło funkcje administracyjne i sądowe leżących w pobliżu kasztelanii - rozpięskiej oraz wolskiej. Do dalszego rozwoju Piotrkowa przyczynił się Kazimierz Wielki, któremu miasto zawdzięcza powstanie murów obronnych.

Niektórzy badacze łączą Piotrków z działalnością prawodawczą Kazimierza Wielkiego. Za panowania tego władcy doszło do spisania statutów będących pierwszą kodyfikacją prawa. Piotrków miał być miejscem spisania statutów dla Wielkopolski, Wielicia dla Małopolski. O Piotrkowie jako miejscu powstania statutów wspomina się na podstawie tłumaczenia rękopiśmiennego statutu wielkopolskiego z końca XV wieku. W dokumencie tym widnieje napis: *Statuta Maioris Poloniae in Pytrow*. Tłumaczenie rękopisu powstało w roku 1820. Od tego czasu historycy zaczęli utożsamiać Piotrków z miejscem powstania statutów wielkopolskich. Choć obecnie twierdzenie to bywa negowane, to jednak określenie statuty piotrkowsko-wielickie prawem tradycji nadal funkcjonuje w piśmiennictwie prawnohistorycznym, dając miastu miejsce w tworzeniu historii pomników polskiego prawodawstwa.

Z Kazimierzem Wielkim łączy się również powstanie w Piotrkowie świątyni dominikanów pod wezwaniem św. Jacka i Doroty (rok 1340 lub 1370). Obecny - barokowy - wygląd kościoła otrzymał w czasie odbudowy po pożarze, do którego doszło w 1642 roku. Prawdopodobnie najstarszym piotrkowskim kościołem jest świątynia Nawiedzenia NPM przy Krakowskim Przedmieściu - dzieje tego kościoła miałyby sięgać przełomu wieku IX i X. Jedynym pewnikiem jest stwierdzenie, iż kościół został wybudowany w stylu gotyckim w latach 1372-1373 z fundacji starosty sieradzkiego Jana Kmity z Winiłca. Świątynia wielokrotnie ulegała pożarom tak, iż zatraciła swą pierwotną formę architektoniczną. Ostatni raz kościół był przebudowywany w roku 1900.

Istotne znaczenie dla dalszych dziejów miasta miała jednak inna świątynia - kościół fary pod wezwaniem św. Jakuba. Źródła historyczne datują powstanie piotrkowskiej fary na okres przed 1300 rokiem. Jednak wyniki dotychczasowych badań archeologicznych i analiza architektoniczna wskazują, iż nawa główna świątyni powstała w wieku XIV. Piotrkowska fara podczas sejmów i zjazdów odbywających się w mieście gościła polskich monarchów i wybitnych mężów stanu, m. in. Mikołaja Kopernika, Jana Kochanowskiego czy Jana Frycy Młodźniewskiego. Tu odbywały się nabożeństwa żałobne za zmarłych monarchów, tu także modlono się za szczęśliwy przebieg obrad sejmowych i pomyślność ojczyzny.

MAKIETA PREZENTUJĄCA
WAŻNIEJSZE ZABYTKI
PIOTRKOWA I OKOLIC
XIV-XX WIEK

TRYBUNAŁ KORONNY

- zabudowa drewniana
- zabudowa kamienna
- zabudowa ceglana
- ziemia uprawna
- las
- jez. stawki
- granice miast, wsi, folwarków
- drogi ziemne
- drogi wodne
- kanały (prądniki)
- mostki, łapki / podziemniki

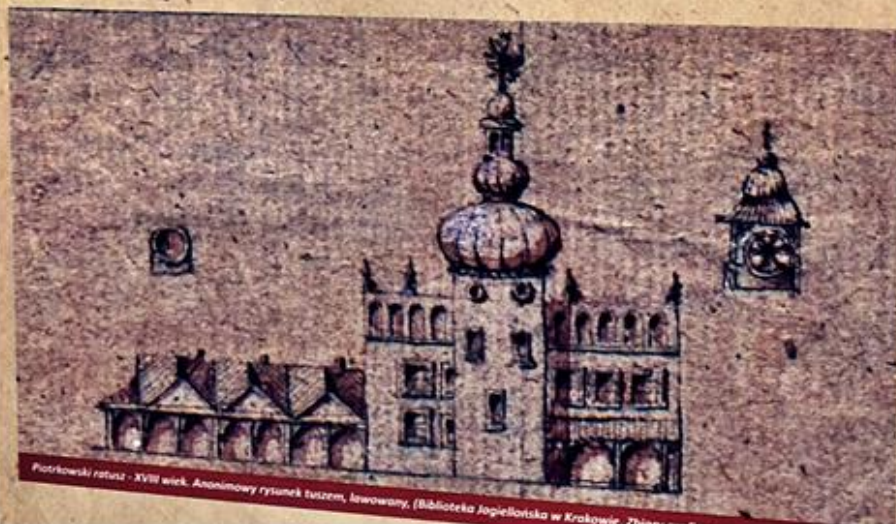
- 1 Katedra parafialna św. Józefa
- 2 Pałac
- 3 Świątynia Dominikańska / kościół św. Ducha
- 4 Świątynia Sandomierska
- 5 Świątynia Sandomierska
- 6 Świątynia Sandomierska
- 7 Zamek
- 8 Kościół Neobizantyjski Najświętszej Marii Panny

- 0 - klasztor
- 1 - klasztor
- 2 - klasztor
- 3 - klasztor
- 4 - klasztor
- 5 - klasztor
- 6 - klasztor
- 7 - klasztor
- 8 - klasztor
- 9 - klasztor
- 10 - klasztor
- 11 - klasztor
- 12 - klasztor
- 13 - klasztor
- 14 - klasztor
- 15 - klasztor

Skala 1:10 000

Piotrków w drugiej połowie XVI wieku.

Plan z publikacji: Atlas Historyczny Polski. Województwo sieradzkie i województwo łęczyckie w drugiej połowie XVI wieku, Warszawa 1998.

Piotrkowski ratusz - XVIII wiek. Anonimowy rysunek tuszem, lewosłowny. (Biblioteka Jagiellońska w Krakowie, Zbiory rękopiśmienne)

TRYBUNAŁ KORONNY

Koniec okresu sejmowego w dziejach miasta nie oznaczał pomniejszenia rangi Piotrkowa. Palącym problemem okazała się konieczność naprawy wymiaru sprawiedliwości, który już za czasów ostatnich Jagiellonów był systemem niewydolnym i nieprzystosowanym do wymogów epoki nowożytnej. Potrzebę reformy widział również król Stefan Batory.

Trybunał Koronny został powołany konstytucją sejmu walnego warszawskiego („Konstytucja o sędziach”) 3 marca 1578 roku. W okresie jesienno-zimowym siedzibą Trybunału miał być Piotrków (pierwsze posiedzenia Trybunału odbywały się na piotrkowskim zamku). Z czasem (nie znamy dokładnej daty) stał się miejscem obrad Trybunału stał się piotrkowski ratusz. Rozpatrywano tu sprawy z terenu Wielkopolski i Mazowsza, a po roku 1588 także sprawy Prus Królewskich. W okresie wiosenno-letnim Trybunał obradował w Lublinie, gdzie sądzono sprawy z terenu Małopolski. Do kompetencji Trybunału należało rozpatrywanie spraw cywilnych,

niektórych karnych oraz urzędniczych. Ponadto Trybunał zajmował się apelacjami od wyroków sądów grodzkich, podkomorskich i ziemskich. Sprawne działanie Trybunału spowodowało, iż w roku 1581 wyznaczono kolejne miejsca odbywania sądów: Wilno na Litwie i przejściowo tuć na Rusi. W skład Trybunału wchodziło 27 deputatów szlacheckich, wybieranych na roczną kadencję na sejmikach „deputackich” oraz 6 przedstawicieli duchowieństwa - delegowanych przez kapituły. Sędziowie szlacheccy wybierali spośród swego grona marszałka, sędziowie duchowni prezidenta. Sędziowie składali przysięgę zobowiązującą ich do rzetelnego i sprawiedliwego wypełniania obowiązków. Wyrok miał zapadać jednogłośnie - w przypadku braku jednomyślności stosowano zasadę większości głosów, a sprawa dodatkowo była poddawana pod rozstrzygnięcie sędziów sejmowemu. Po raz ostatni Trybunał zebrał się na obrady w roku 1792. Wraz z utratą przez Polskę niepodległości instytucja ta przestała istnieć.

**KRÓL STEFAN BATORY,
AUTOR NIEZNANY, XIX-WIECZNA
KOPIA OBRAZU MARCINA KOBERA
Z 1594 ROKU.**

1 wrzesień 1939 roku

**Bitwa graniczna pod Mokrą.
Wotyńska Brygada Kawalerii zadaje duże straty nacierającym
wojskom niemieckim.**

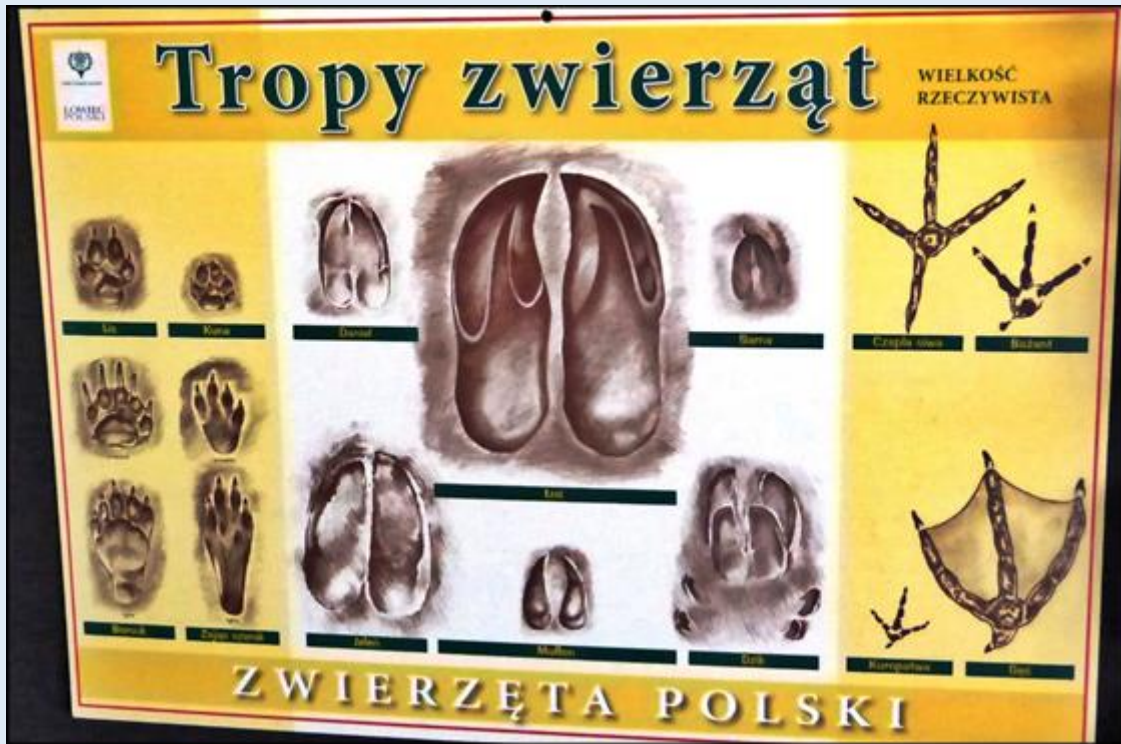

KUROPATWA
Siedzia parula

Systematyka

- gromada ptaki
- rząd gusznikowe
- rodzina kuropatwowe

Jak wygląda?

W jakim środowisku żyje?

Czym się żywi?

Czy wiecie, że?

Kuropatwa

Jak wygląda?

Czym się żywi?

W jakim środowisku żyje?

ZWIERZĘTA POLSKI

A collage of images related to the quail, including a quail in a field, a quail in a nest, and a quail in a field with a red flower. The collage is part of an educational poster about the quail.

zdjęcia: *Jan Nitecki*

[POWRÓT DO STRONY GŁÓWNEJ IKONOGRAFII](#)